

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Traktatas apie rašytoją ir politiką(ę)

2012-12-20

ŽURNALAS: METAI

TEMA: Politika

AUTORIUS: Liudvikas Jakimavičius

DATA: 2012-12

Traktatas apie rašytoją ir politiką(ę)

Liudvikas Jakimavičius

Rausdamasis po senus popierius savo archyve visai netikėtai aptinku segtuvą su amžiną atilsį tėvo, mirusio prieš dvejus metus, sukomplektuotais dokumentais. Popieriai įdomūs, didžioji jų dauguma – kopijos iš Lietuvos ypatingojo archyvo. Tai ištraukos iš pusės amžiaus senumo KGB sekimo bylos. Iš agentūrinių pranešimų matyti, kad tėvas nebuvo per daug atsargus žmogus. Pateiksiu iškalbingų citatų: „1964 m. sausio 14 d. su byla dirbantis agentas „Ažuolas“ pranešė, kad sekamasis „Ja“ sistemingai klausosi užsienio radijo laidų per jo turimą baterijomis maitinamą radijo aparatą „Minsk“, kuris, anot agento, šiuo metu dirba be trukdymų. „Ja“ nurodytam šaltiniui pasakojo, kad JAV per daug kalba, bet mažai dirba, kad būtų išlaisvintos Baltijos respublikos. Jis paaiškino, kad prieš Naujuosius metus užsienio radijas perdavė, kad kiti Naujieji bus švenčiami jau laisvame Pabaltijyje“ (versta iš rusų k.). Iš agentūrinės bylos matyti, kad tėvo buvo neatsargiai pripolitikuota apie daug ką: Kinijos ir TSRS santykius, skurdą ir ginklavimosi varžybas, pragyvenimo lygį JAV. Į valias, kad būtų pasodintas, bet „humaniškoji“ sovietų valdžia pasigailėjo – tik išmetė iš darbo Kulių mokykloje į gatvę ir atėmė teisę dirbti pedagoginį darbą. Prisišnekėjo.

Vėliau iš vaikystės jau Vilniuje prisimenu tėvą, priglaudusį ausį nebe prie gerojo „Minsko“, o prie „Rigondos“ radijo aparato ir pro šnypštimą bandantį išgirsti „Amerikos balso“ žinių nuotrupas, tylų politikavimą sekmadieniais prie pietų stalo po mišių su būreliu tremtinių ir broliu poetu Gediminu Jokimaičiu. Prisimenu ir pagalvę, užmestą ant telefono aparato. Gyvenimas, matyt, jau buvo pamokęs atsargumo.

Tą pagalvę ant telefono aparato prisiminiau ne šiaip dėl iškalbingos detalės. Šiandien, susirinkę su draugais aptarti kokį nors rimtesnį mūsų politinės tikrovės klausimą ar veikimo būdą, sumetame kepurėn savo mobiliuosius telefonus ir išnešame į kitą kambarį. Apie ką ši keistoka scena byloja? Paskelbėme Nepriklausomybę prieš

dvidešimt dvejus metus, įstojome į Europos Sąjungos demokratinių šalių draugiją, mus saugo NATO naikintuvai, o mes ir vėl pagalve užspaudžiame savo telefono aparatus. Laiko ciklas apsisuko – ir vėl suvokiame, kad esame, kur buvę.

Tikrosios tiesioginės demokratijos išties ragavom nedaug – kol būrėmės į gyvą ir platų pilietinį Sąjūdį ir keletą pirmųjų atkurtos Nepriklausomybės metų. Patyrę anų laikų strategai buvo sutrikę neilgam. Jie suglaudė pečius ir pradėjo skaldyti bei priešinti visuomenę, savo ruožtu atsireždami vis daugiau teritorijos ir galių sau, siaurindami laisvą visuomenės raiškos lauką. Pakaktų patyrinti vieną iškalbingą trajektoriją: kaip laisvoje Lietuvoje tolydžio buvo slopintas laisvas žodis mūsų lėšomis išlaikomame Lietuvos radijuje ir televizijoje – nuo „Sąjūdžio bangos“ laikų iki dabartinės „Teisės žinoti“. Diena ir naktis. Esame kažkur pusiaukelėje į „Kasperviziją“ ir į tą pusę gravituojame.

Tarsi užsikirtusi plokštelė vis dar kalbu apie groteskišką mūsų demokratijos būklę, apverktiną socialinę tikrovę ir politines grimasas, kurias visi stebėjome per šiuos rinkimus į Seimą ir po jų. Galėčiau daug papasakoti, kokie nešvarūs žaidimai vyko ir tebevyksta tame lauke, kuris vadinamas „didžiąja politika“. Kandidatuodamas į mūsų valstybės atstovybę, pusmetį turėjau progų tą „teatrą“ stebėti iš arčiau.

Susitikimuose su žmonėmis visuomet kas nors paklausdavo: „Koks velnias tave, rašto žmogų, neša į tą galerą?“ Ir iš tikrųjų, – koks velnias? Jei prieš trisdešimt metų, kai buvau jaunas literatas, Marcelijaus Martinaičio literatų būrelio geltonsnapis, man kas nors būtų pasakęs, kad štai ateis diena ir tu kandidatuosi į Seimą, tokį „aiškiaregį“ būčiau pasiuntęs pasitikrinti sveikatos pas psichiatrą. Man visai kitaip regėjosi mano gyvenimo trajektorijos. Dingojosi, kad, perkopęs penkiasdešimt, sėdėsiu ramus kokioje nors voratinkliais apėjusioje palėpėje prie seno rašomojo stalo ir rašysiu nesibaigiantį gyvenimo eilėrašį apie savo jaunystės meiles ir patirtis, apie sutiktus žmones, matytus vaizdus ir sapnuotus sapnus. Tokia rašytojo vieta labai saugi jam pačiam ir patogi tiems, kurie nemėgsta besišakojančių viešumoje tiesos ir teisingumo ieškančių rašytojų su publicistinėmis išvalgomis ir nesiliaujančiais priekaištais. Valdžia dėjo pastangas stumti tokį į visuomenės gyvenimo paraštę, paliekant jam tik saviraiškos ir estetinės raiškos lauką, o sau begėdiškai uzurpuojant politines galias su valstybe ir žmonėmis elgtis savo nuožiūra. Vaidmenys paskirstyti, ir cirkas su savo manta bei klounais keliautų toliau, jei ne vienas režisieriaus neapsižiūrėjimas. Rašytojas nėra vien kūrinėlius gaminantis fabrikėlis, jis yra ir valstybės pilietis.

Tikras rašytojas visados turėtų būti tikrovės tyrinėtojas ir už ją „šiek tiek“ atsakingas. Kai ta tikrovė darosi ciniška, kai valdžia sau nusavina piliečių teises ir laisves, sąžiningas rašytojas privalo apie tai žmonėms kalbėti – nesvarbu, kokią forma: kūriniais ar gyvu žodžiu miestų aikštėse. Kuo mažiau valstybėje demokratijos, tuo neparankesnis valdžioms sąžiningas, jautrumo nepraradęs kūrėjas. Totalitarinėse ar autokratinėse valstybėse tokio rašytojo vieta yra kalėjimas, neišvengiama jo patirtis – bauginimai, persekiojimai, nesibaigiantys kafkiški teismų procesai. Mano bičiuliui ir bendražiogiui VU Filologijos fakulteto docentui Dariui Kuoliui iškeltos jau bene keturios administracinės bylos už neva viešosios tvarkos pažeidimus. Operatyvinė sekimo informacija susegta į kur kas storesnius segtuvus nei mano tėvo man paliktas.

Savo atkurtoje valstybėje prie Nepriklausomybės ištakų stovėję dori Lietuvos piliečiai

tampa disidentais. Žiūrėk, tuoj kaip kaimyninėje Baltarusijoje taps ir politiniais kaliniais, tiesos ir teisingumo ieškotojai – nusikaltėliais. Su pareigūnu bendrauti Susirinkimų įstatymas leidžia tik per dvidešimt penkių metrų atstumą, su Prezidente ir jos patarėjais – per septyniasdešimt penkis metrus. Vadinasi, reikia turėti labai stiprią gerklę ir labai garsiai rékti, kad būtum išgirstas. Tačiau tavo riksmo niekas išgirsti nenori.

Valdžia nuo žmonių užsirakino savo Olimpe ir su pasimėgavimu žaidžia katės–pelės žaidimus. Slaptom kamerom iš *Alma Mater Vilnensis* Filosofijos fakulteto pareigūnai filmuoja ir retransliuoja tiesiai į VSD kabinetus laisvus menininkus, Simono Daukanto aikštėje kreidelėmis rašančius žodį TIE-SOS, o tuose kabinetuose susėdę cinikai šaiposi: „Kokios jie ten tiesos užsigeidė? Jiems reikia MĖ-SOS ir lazdos.“ Ir visos šios pavojingos slinktys vyksta pagrindinėms valstybės bei valdžios institucijoms tylint ir laiminant demokratijos pamatų eroziją. Visuomenei prieš kiekvienus rinkimus mėginama įkalti į galvas, kad Seime turėtų dirbti tik ekonomistai, teisininkai, dabar dar – ir energetikai. Tai baisus *blūdas*. Ekonomistų, teisininkų ir energetikų dauguma turi dirbti vyriausybėje, o į parlamentą žmogus turėtų būti renkamas pagal sąžinės, padorumo ir nepaperkamumo kriterijus. Šiandien praregėjome, kai pamatėme išrinktųjų veidus ir politinės kultūros chamiškas manieras bei įpročius.

Kad Seimas atgautų žlugusį piliečių pasitikėjimą, turi iš esmės pasikeisti prekeiviškas Seimo narių mąstymas ir elgesys. Kol mūsų Aukščiausioje Taryboje, Atkuriamajame Seime ir vėlesniuose seimuose dirbo sąžiningi rašto žmonės: Justinas Marcinkevičius, Kazys Saja, Saulius Šaltenis, Romas Gudaitis, Vytautas Bubnys, Jonas Avyžius, buvo ramiau, nes žinojai, kad šie vyrai netylės ir neleis tyčiotis iš žmonių ir valstybės. Kol seimuose būdavo humanitarų ir rašytojų, ten nesiautėjo švonderiai: jie bent šiek tiek susilaikydavo, nes bet kada viešai galėjo būti sugėdinti. Jei į Seimą šį rudenį būtų buvę išrinkta humanitarų – filosofų, filologų, istorikų – gal toje belangėje ir valstybės institucijose šiandien matytume mažiau *jomarko* ir valstybės žlugimo ženklų.

Bene iškalbingiausia detalė, rodanti gilią moralinę krizę valstybėje – Vyriausybės portfelių reitingavimas. Kuo daugiau juose pinigų iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų, tuo aukštesnis tokio portfelio reitingas ir nuožmesnė dėl jo užverda kova. Tame turguje, pasirodo, mažiausiai dėmesio susilaukia Švietimo ir mokslo bei Kultūros ministerijų portfeliai. Jie dabartinėse dalybose tiesiog neturi paklausos, pertekliniai. Įspūdis toks, kad į daugumos koaliciją „sušokusios“ keturios partijos apie pamatinius laisvų piliečių ugdymo dalykus ne kažin ką išmano, neturi kompetencijos ir nesuka dėl to sau galvos. Supraskime taip – po Naujųjų metų atsiras naujas pinigų skirstytojas – Kultūros taryba, „administruosianti“ keturiasdešimt šešis milijonus valstybės biudžeto lėšų bei keturių tūkstančių projektų vykdymo priežiūrą su nauju trisdešimt penkių pareigūnų sąrašu. Kai prasidės tų šiltų vietų ir pinigų dalybos, kultūra pasidarys valstybės „pamatu“, o kultūrinės industrijos – svarbiausia ūkio šaka. Kertu lažybų, kad dalybos bus rimtos ir nuožmios, o kiek liks kultūros, netrukus pamatysime. Beje, tai – „ne mūsų reikalas“.

2012 m. lapkričio 20 d.

